

บทความวิจัย

โลกทัศน์ในรวมบทกวีนิพนธ์ ม้าก้านกล้วย ของไพวรินทร์ ขาวงาม

Worldviews in Ma Kan Kluay by Phaiwarin Khao-ngam

กীরติกานต์ บุญฤทธิ์

นักศึกษาปริญญาโท (ภาษาไทย)

ดวงมน จิตรจักษ์

อ.ด. (ภาษาไทย), รองศาสตราจารย์, ภาควิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

มนตรี มีเนียม

อ.ม. (ภาษาไทย), รองศาสตราจารย์, ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Abstract

This article aimed to study Phaiwarin Khaongam's worldviews as reflected in his poem collection, **Ma Kan Kluay**, and related to the poet's experience and cultural context.

The worldviews found in the **Ma Kan Kluay** were accumulated from the poet's life experience and his perception of people battling against the economic development. This can be seen in his reactions towards the social problems which stressed the material development, his nostalgic feeling while

being displaced from his homeland, and his distress over the fall of the agricultural society, and the moral degradation of his contemporaries. Phaiwarin upheld the values rooted in the rural culture and their power to restore spirituality. He convinced his audience that, without abandoning our ideals, we could maintain human dignity by uniting our dream with learning.

As a poet, Phaiwarin effectively composed his poetry, using the conventional as well as the folk versification, to convey his intended message for the present time. This is particularly true for his composition of 'klon' in Sunthornphu's style, with regular rhythms and the adept use of internal rhymes.

His poetry, as a result, could arouse the readers' emotion by the exquisitely crafted words, phrases, and sentences. Stylistically, the poet employed informal language and the Northeastern-Thai dialect to realistically imitate everyday conversation of common folks.

The poet used a variety of figures of speech to provoke thought on the message as well as combined the conventional symbols with his own, harmoniously drawing on his native rural life, which is close to nature and the local culture.

Keywords : contemporary poetry, Ma Kan Kluay, worldviews

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์จะศึกษาโลกทัศน์ในรวมบทกวีนิพนธ์ชุด ม้าก้านกล้วย ของไพวรินทร์ ขาวงาม อันเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้แต่ง และบริบททางสังคม วัฒนธรรมของบทประพันธ์

โลกทัศน์ในรวมบทกวีนิพนธ์ชุด ม้าก้านกล้วย เป็นโลกทัศน์ที่สร้างสมมาจาก ประสบการณ์ชีวิต และการร่วมรับรู้การต่อสู้ของผู้คนในยุคพัฒนาเศรษฐกิจ ดังปฏิกิริยาต่อ ปัญหาสังคมที่เน้นการพัฒนาวัตถุ ควบคู่ไปกับอารมณ์ความรู้สึกโหยหาอาลัยอันเนื่องจากการ พลัดพรากจากบ้านเกิด และความรู้สึกสะท้อนใจต่อความล้มเหลวของสังคมเกษตรกรรม พร้อมกับความถดถอยทางจริยธรรมของเพื่อนร่วมยุค ไพวรินทร์ยังเชิดชูคุณค่ารากเหง้า

ทางวัฒนธรรมชนบทจะสามารถกอบกู้จิตวิญญาณได้ เขาโน้มน้าวว่าการต่อสู้โดยไม่ละทิ้งอุดมคติ และการเชื่อมโยงความฝันกับการเรียนรู้จะธำรงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

กวีสำนึกในบทบาทของผู้สร้างวรรณศิลป์ โดยสามารถใช้คำประพันธ์สื่อความให้เข้ากับยุคสมัยและวัตถุประสงค์การแต่งได้อย่างเหมาะสม ทั้งฉันทลักษณ์ตามชนบทและฉันทลักษณ์พื้นบ้าน โดยเฉพาะกลอนสุภาพในลีลาคล้ายสุนทรภู่ ซึ่งมีจังหวะภายในวรรคและการใช้สัมผัสในอย่างแพร่หลาย

นอกจากนี้กวียังสื่อความหมายและปลูกเร้าอารมณ์ด้วยความประณีตของคำ กลุ่มคำ และประโยค ในด้านระดับภาษากล่าวได้ว่ากวีใช้ระดับภาษาแบบเป็นกันเองซึ่งมีลักษณะเด่นคือการใช้คำในวงศัพท์สามัญ และยังใช้ภาษาถิ่นอีสานเพื่อจำลองบทสนทนาให้มีความสมจริงอย่างที่ชาวบ้านใช้พูดจากันในชีวิตประจำวัน

กวีใช้ภาพพจน์ความเปรียบหลายประเภทสื่อสารให้ครุ่นคิด อีกทั้งยังผสมผสานสัญลักษณ์ตามชนบทกับสัญลักษณ์เฉพาะตน ที่มีรากฐานความเป็นคนชนบทที่มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติและวัฒนธรรมในท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืน

คำสำคัญ : กวีนิพนธ์ร่วมสมัย ม้าก้านกล้วย โลกทัศน์

บทนำ

การศึกษาโลกทัศน์ในรวมบทกวีนิพนธ์ม้าก้านกล้วย ของไพโรจน์ทร์ ขาวงาม เป็นความพยายามที่จะศึกษาเนื้อหาทางความคิด หรือโลกทัศน์ อันหมายถึง ระบบรวมทั้งหมดของความคิด ความเชื่อ และทัศนคติที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหนึ่ง ๆ มีร่วมกันอันเกี่ยวข้องกับปัญหาทั้งหมดของชีวิตมนุษย์ อีกทั้งสิ่งอันพึงประสงค์และควรจรรโลงรักษาไว้ ผู้วิจัยยังได้ศึกษาคุณค่าทางวรรณศิลป์ของบทประพันธ์เชื่อมโยงกับสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นบริบทของการสร้างงาน ด้วยความตระหนักว่ากวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัยซึ่งเป็นศิลปกรรมและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ย่อมสร้างขึ้นจากประสบการณ์ชีวิตของกวีและการเฝ้าสังเกตเรียนรู้ชีวิตของบุคคลอื่น นักประพันธ์ที่มีความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมย่อมพยายามค้นหาความหมายของชีวิต เพื่อแสดงความหมายของชีวิตในโลกทัศน์ของตน ไม่ว่าจะสอดคล้องกับอุดมการณ์ของสังคมที่ตนดำรงอยู่หรือขัดแย้งกัน จึงกล่าวได้ว่า “วรรณคดีคือชีวิตตามอารมณ์และในสายตาของกวี” (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2544 : 228)

กวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ที่ตีพิมพ์และได้รับการยอมรับจากผู้รู้ทางวรรณคดีว่า

มีคุณค่าทางวรรณศิลป์และให้พลังทางปัญญาแก่สังคมไทยมีอยู่หลายชิ้น เช่น บทกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ คือ **ลำนํ้าภูกระดัง** (พ.ศ. 2512) และ**ปณิธานกวี** (พ.ศ. 2529) กวีนิพนธ์ชุด **เพียงความเคลื่อนไหว** ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (พ.ศ. 2519) กวีนิพนธ์ชุด**ใบไม้ที่หายไป** ของ จิระนันท์ พิตรปรีชา (พ.ศ. 2532) กวีนิพนธ์ชุด**มือนั้นสีขาว** ของศักดิ์สิทธิ์ มีสมสืบ (พ.ศ. 2531) รวมทั้งกวีนิพนธ์ชุด**ม้าก้านกล้วย** ของไพโรจน์ทร์ ขาวงาม (พ.ศ. 2538)

ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษารวมบทกวีนิพนธ์ชุด **ม้าก้านกล้วย** ของไพโรจน์ทร์ ขาวงาม ซึ่งได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนประจำปี พ.ศ. 2538 ในโอกาสครบรอบ 10 ปี (2548) พบว่ามีการตีพิมพ์ซ้ำเป็นครั้งที่ 22 ซึ่งแสดงว่าได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง ผลงานที่รวมพิมพ์เขียนขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2532-2538 อันเป็นช่วงระยะเวลาที่สังคมไทยกำลังอยู่ในสภาวะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งมุ่งสร้างความเติบโตแบบทุนนิยมสุดโต่ง เพื่อส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ เป็นผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนสังคมเกษตรกรรมให้เป็นอุตสาหกรรม (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2544: 198-199) ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาในด้านอุตสาหกรรมที่ละเลยการพัฒนาการเกษตรแบบดั้งเดิม ได้แก่ ชาวนาชนบท โดยเฉพาะชาวนาชาวไร่ ซึ่งไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการผลิตเพื่อการส่งออก การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างด้านอาชีพ ส่งผลให้ประชาชนในชนบทอพยพเข้ามาอาศัยในเมืองใหญ่มากขึ้นเพื่อแสวงหาอาชีพที่มีรายได้ดีกว่าการทำไร่ทำนา อีกทั้งยังหวงความสละสลวยในการดำเนินชีวิตแบบสังคมเมือง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2538: 153)

กล่าวได้ว่าความพยายามนำประเทศไทยเข้าสู่ระบบทุนนิยมอย่างเข้มข้น ไม่ได้ก่อให้เกิดผลในด้านบวกเพียงอย่างเดียว แต่กลับส่งผลให้สังคมไทยเข้าสู่สภาวะวิกฤตมากขึ้นในทุก ๆ ด้าน “และที่เด่นชัดก็คือความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทำนองที่ทำให้เกิดความล่มสลายทางจริยธรรมและความเป็นมนุษย์” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2544: 199) อันเป็นภาวะที่ผู้คนในสังคมมีวิถีชีวิตตั้งอยู่บนพื้นฐานผลประโยชน์ของตนเป็นหลัก เกิดการเอารัดเอาเปรียบแก่งแย่งแข่งขันกันถือความสัมพันธ์เงินตราเป็นแก่นของความสัมพันธ์ทั้งปวง ตลอดจนไม่มีศรัทธาหรือความเชื่อใด ๆ ในการดำรงอยู่ของส่วนรวม ไม่เชื่อในเรื่องกฎผิดหรือคุณธรรมดั้งเดิมจนเกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวและแปลกแยกจากผู้อื่น

เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เสื่อมถอยทางจริยธรรม ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญในการศึกษากวีนิพนธ์ ในแง่ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคม เพื่อพิจารณาเนื้อหาทางความคิดของผู้แต่ง ว่าเขามีวิธีคิดหรือโลกทัศน์อย่างไรต่อชีวิตของผู้คน และต่อสภาวะสังคมที่ ผันผวน อีกทั้งแสดงวิธีคิดเช่นไรในการแก้ไขปัญหาสังคมโดยอ้อม

เมื่อพิจารณากวีนิพนธ์ที่โดดเด่นในระบะที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจในต้นทศวรรษ 2530 พบว่า กวีได้แสดงปฏิกิริยาต่อสังคมอย่างน่าสนใจ ดังเช่น รวมบทกวีนิพนธ์ ชุด**มีอันนั้นสีขาว** ของศักดิ์สิริ มีสมสืบ (ตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2531) ซึ่งเป็นงานที่สวนกระแสการพัฒนา มีจุดเด่นที่การ “กระตุ้นผู้รับสารให้คิดและรู้ลึกว่าความเข้าใจชีวิตของคนส่วนใหญ่คลาดเคลื่อนไปจากความหมาย และคุณค่าที่แท้ของความเป็นมนุษย์” อีกทั้งแนะให้ผู้คน “มองโลกด้วยสายตา และจินตนาการของเด็กและคนชนบทที่ใช้ชีวิตสมถะกลมกลืนกับธรรมชาติ พร้อม ๆ กับชี้ปัญหาของความเสื่อม อันเนื่องมาจากการพัฒนาทางวัตถุที่ผิดพลาดถึงขนาดทำลายคุณธรรมอย่างน่าตระหนก” (วรรณนะ หนูหมื่น, 2545: (3))

ไพโรรินทร์เป็นกวีร่วมสมัยผู้หนึ่งที่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ด้วยการชี้ให้ผู้อ่านตระหนักถึงปัญหาความทุกข์ยากของชาวนาท่ามกลางการพัฒนาด้านวัตถุ ความล่มสลายของสังคมเกษตรกรรมชนบทเพราะการรุกร้าของเทคโนโลยีที่ทันสมัย ความโลภของสังคมเมือง ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบแรงงานเด็กและสตรี ฯลฯ ดังเช่นในบทประพันธ์ “**ตุ๊กตาก้าวรพล**” (100) ไพโรรินทร์ชี้ให้ผู้อ่านตระหนักถึงปัญหาการเอารัดเอาเปรียบแรงงานของเจ้าของโรงงานตุ๊กตา ที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ในทางธุรกิจ จนละเลยความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ส่งผลให้คนงานเสียชีวิตจากเหตุการณ์เพลิงไหม้เป็นจำนวนมาก เหตุการณ์ดังกล่าวสร้างความสะเทือนใจผู้คนจำนวนมาก แต่กลับไม่มีมาตรการใด ๆ มาแก้ไขปัญหาไม่ว่าจะเป็นของรัฐบาลหรือเจ้าของโรงงาน

ตัวอย่างข้างต้นเป็นข้อบ่งชี้สำคัญว่าบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเป็นแรงบันดาลใจ และมีส่วนในการหล่อหลอมประสบการณ์ของกวี ดังนั้นรวมบทกวีนิพนธ์ **ม้าก้านกล้วย** ของไพโรรินทร์ ขาวงามจึงเป็นงานกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัยอีกเล่มหนึ่งที่นาศึกษา ในแง่ที่มีส่วนในการกระตุ้นความรู้สึกนึกคิดของผู้อ่านให้เกิดจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมของตนในหลายลักษณะ โดยเริ่มต้นที่ความตระหนักในปัญหาที่กระทบต่อชีวิต เช่น เกิดจิตสำนึกต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาโสเภณี ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบของผู้คนในสังคม เป็นต้น เพื่อร่วมกันคิดหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่อไป

ผลการวิจัย

1. เนื้อหาบทประพันธ์

หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ชุด **ม้าก้านกล้วย** ของไพโรจน์ทร์ ขาวงาม เป็นผลงานที่ตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกในปี พ.ศ. 2538 ประกอบด้วยบทกวีนิพนธ์ทั้งสิ้น 47 บท อันเป็นงานซึ่งสร้างสรรค์ขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2532-2538 เมื่อพิจารณาเนื้อหาบทประพันธ์กล่าวได้ว่า เนื้อหาทางอารมณ์ที่กวีถ่ายทอดล้วนกลั่นกรองมาจากความรู้สึกส่วนลึกของยุคสมัย ในช่วงที่สังคมไทยมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม แต่กลับละเลยการพัฒนาภาคเกษตรกรรม และทอดทิ้งให้ชาวไร่ชาวนาซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศต้องเผชิญกับปัญหาความทุกข์ยากไปตามยถากรรม ไพโรจน์ทร์ในฐานะหน่วยหนึ่งของสังคมเกษตรกรรมชนบทที่ต้องประสบกับปัญหาความยากจนในภาวะล่มสลายของสังคมเกษตรกรรม เขาต้องกลายเป็นคนพลัดถิ่นเนื่องจากมาทำงานทำในเมืองหลวง พร้อมกับศึกษาหาความรู้อย่างเป็นทางการในสถานศึกษา และต้องเผชิญกับความแปลกแยกกับสังคมเมือง เขาได้อาศัยกวีนิพนธ์เป็นทั้งการแสวงหาคำตอบและการสื่อสารกับตัวเอง พร้อมทั้งบอกกล่าวให้สังคมร่วมรับรู้หลังจากที่เขียนบทกวีนิพนธ์อย่างต่อเนื่อง งานชุดนี้เปรียบเสมือนบันทึกความรู้สึกนึกคิดของกวีที่โยงกับอดีตและปัจจุบันในประสบการณ์ของผู้แต่งเด่นชัดกว่างานชุดอื่นดังที่เขากล่าวว่า **ม้าก้านกล้วย** เปรียบเสมือนเป็น “บันทึกของคนไกลบ้านคนหนึ่ง” ที่คิดถึงที่ที่เขาจากมา คิดถึงที่ที่เขาจะต้องจากไป คิดถึงที่ที่เขาจะต้องพบในวันหน้า” (ใน “ม้าก้านกล้วยเจ้าเอ๋ย” ในไพโรจน์ทร์ ขาวงาม, 2547) เมื่อได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนเขาได้แถลงว่า “ข้าพเจ้าเพียงต้องการบอกเล่าเหตุการณ์พบเห็นที่กระทบต่อความรู้สึกนึกคิด บางครั้งด้วยพลังของอารมณ์ฉิวเฉียด บางคราด้วยพลังของอารมณ์เฝื่อนทะเยอทะยาน” (“นกสองฟ้า ปลาสองน้ำ” ในไพโรจน์ทร์ ขาวงาม, 2547) จึงกล่าวได้ว่างานชุด**ม้าก้านกล้วย** มีลักษณะนิราศ¹ ย่อมขึ้นอยู่กับจุดเด่น คือ การเผยตัวตนของผู้แต่งที่เน้นอารมณ์เศร้าเพราะการพลัดพรากนั่นเอง

¹ สุจิตรา จงสถิตวัฒนา (2547 : 505-520) ได้วิเคราะห์ในบทวิจารณ์ “ม้าก้านกล้วย นิราศแรมร้างจากฝัน” ไว้ว่ารวมบทกวีนิพนธ์ **ม้าก้านกล้วย** ของไพโรจน์ทร์ ขาวงามมีลักษณะของนิราศสมัยใหม่ โดยได้ใช้ “ชนบท” ของนิราศมาสร้างสรรคเป็นนิราศรูปแบบใหม่ และได้แสดงทัศนะว่า ในภาคนำของ**ม้าก้านกล้วย** มีองค์ประกอบของความเป็นนิราศอยู่ครบถ้วน คือ การเดินทาง การพลัดพรากจากถิ่น ความเศร้าโศกโหยหา การพรรณนาความงามของแผ่นดินอีสาน อาจเปรียบได้กับการชมโฉมนางอันเป็นที่รักตามชนบทนิราศโบราณ **ม้าก้านกล้วย** จึงมีความก้าวหน้าของการพัฒนาชนบททางวรรณศิลป์ให้เหมาะกับการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่ได้เป็นอย่างดี

เมื่อพิจารณาบทประพันธ์พบว่า กวีมุ่งถ่ายทอดความทุกข์และความรู้สึกโหยหาอาลัย อันเนื่องมาจากการพลัดพรากจากบ้านเกิด ความล่มสลายของสังคมเกษตรกรรมและวัฒนธรรมชนบท รวมถึงความอาลัยต่อธรรมชาติอันเสื่อมสลายและจริยธรรมของเพื่อนร่วมยุค ผู้วิจัยขอแบ่งการศึกษาเนื้อหาในบทประพันธ์ออกเป็น 3 หัวข้อ คือ ปัญหาของคนในยุคพัฒนาเศรษฐกิจ คุณค่าในวัฒนธรรมชนบท และอุดมคติของชีวิต

1.1 ปัญหาของคนในยุคพัฒนาเศรษฐกิจ

ด้วยพื้นเพที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกับธรรมชาติมาแต่วัยเยาว์ กวีมีความรักความห่วงหา และตระหนักในคุณค่าความงามและการดำรงอยู่ของธรรมชาติ จึงรู้สึกแปลกแยกกับความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมในสังคมเมือง ในบท “แม่น้ำที่รัก” (88-90) กวีได้ชี้ให้เห็นว่าความสมดุล “บรรสมกลมกลืน” ของ “กาล วารี มาลี ชีวิต” ย่อมนำมาซึ่งความรักทั้งมวลและความเป็นปรกติสุขของชีวิตมนุษย์ การทำลายสิ่งแวดล้อมจึงไม่เป็นการทำลายเชิงรูปธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นการปล้นพลาญความดีงาม ความไม่กลมกลืนของชีวิตเมืองกับความรักและธรรมชาติเป็นภาวการณ์อันน่าเศร้า เพราะความลุ่มหลงในการเสพสุขของมนุษย์ ที่มุ่งกอบโกยผลประโยชน์เป็นสำคัญ ดังนั้น “อารมณกรุงเทพ” (92-93) จึงเป็นอารมณแห่งความทุกข์และการประทุษร้าย สิ่งที่น่าเศร้าก็คือแม้แต่สายน้ำเจ้าพระยาและหยาดฝนที่เคยปลดปล่อยโลมใจมนุษย์ก็สิ้นสภาพที่จะดับไฟอารมณในใจผู้คนได้

ปัญหาความล่มสลายของเกษตรกรรมยังเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ไพโรรินทร์ให้ความสำคัญ เขาได้นำประสบการณ์ตรงและการรับรู้การต่อสู้ในสังคมเกษตรกรรมมาชี้ให้เห็นว่า ชาวไร่ ชาวนาแม้ต้องเผชิญปัญหาความยากจนตามยถากรรม ก็ยังพยายามรักษาหลักการของชีวิตไว้อย่างน่าชื่นชม ดังเช่นในบท “บนแผ่นดินของแผ่นดิน” (44-45) กวีเปรียบความสำคัญของผืนนาว่าเป็น “แผ่นดินของแผ่นดิน” อันหมายถึงที่ตั้งแห่งหัวใจและแหล่งพักพิงชีวิตผู้คน เขาเชิดชูชาวนาที่ทำนาด้วยจิตวิญญาณและความสำนึกในคุณค่าความดีงาม มิใช่เพื่อเรียกร้องบุญคุณจากผู้อื่น ขันติธรรมต่อความทุกข์ยากด้วยความศรัทธาในบทบาทผู้ให้ยังปรากฏอย่างเด่นชัดในบท “ลมพัดรวงข้าว” (60-61) กวีได้สดุดีพลังน้ำใจของชาวนาและชี้ค่าการสร้างงานอย่างทุ่มเททั้งแรงกายแรงใจของชาวนา โดยไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก ถึงแม้ว่าสุดท้ายกลับต้องจบชีวิตและฝังร่างไว้ในแหล่งผลิตอาหารเพื่อโลกในยามที่ทุ่ง

แปรเปลี่ยนไปก็ตาม

เมื่อระบบสังคมและเศรษฐกิจบีบคั้นให้ชาวนาหมดสิ้นหนทางทำมาหากิน จนการทำนาต้องแปรผันไปสู่ความล่มสลาย “เจ้าตันกล้า” ลูกหลานชาวนาในบท “เจ้าตันกล้าไปรบ” (52-54) จำต้องพรางจากแผ่นดินเข้าเป็นส่วนหนึ่งของ “กองทัพเศรษฐกิจ” ในโลกใหม่แห่งการต่อสู้แข่งขัน ห้ำหั่นกัน ไพรินทร์เปรียบเทียบการเดินทางครั้งนี้ว่าเป็นการ “ไปรบ” ซึ่งสื่อถึงวิถีชีวิตในโลกยุคใหม่ ขณะที่บุคคลขับเคลื่อนไปกับกองทัพของสังคมเพื่อเอาชนะกองทัพจากภายนอก กำลังพลที่ด้อยความรู้ด้อยประสบการณ์ย่อมตกเป็นเหยื่อ แม้กระนั้นทั้งที่อาจเป็นอันตรายถึงชีวิตคนชนบทอีกมากมายก็ยัง “เคลื่อนพล” เข้า “สมทบ” กับกองทัพนี้

ในแง่ความเสื่อมถอยทางจริยธรรมและความเป็นมนุษย์ ไพรินทร์ได้พยายามชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาที่ผิดทิศทางไม่เพียงส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แต่ยังเชื่อมโยงไปถึงความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในสังคม กล่าวคือผู้คนต่างให้ความสำคัญกับวัตถุเงินทองมากกว่าการผดุงคุณธรรมอันเป็นคุณค่าที่แท้จริง จนส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชน จาริตและวัฒนธรรมดั้งเดิม ในบท “ตุ๊กตาค่ำสรวล” (100-101) ไพรินทร์สื่อให้เห็นถึงความบกพร่องทางจริยธรรมของเจ้าของโรงงานตุ๊กตาที่อยากได้อย่างเกินควรจนขาดความตระหนักในคุณค่าชีวิตของเพื่อนมนุษย์ เมื่อเกิดเหตุเพลิงไหม้คนงานหลายชีวิตจึงต้องจบชีวิตอย่างน่าเวทนา การทารุณเด็กในบท “เด็กน้อยในเมืองใหญ่” (102-104) ย่อมแสดงถึงสัญญาณอันเลวร้ายในสังคมที่ขาดความเมตตา แต่กวีก็ยังฝากความหวังไว้กับความสำนึกของบุคคลที่จะดึงเอา “เมตตาธรรม” ให้กลับคืนมาอีกครั้ง จึงกล่าวว่า “ช่วยคิดเถิดเพื่อนไทย อย่าดวงใจให้เด็กยืม”

เมื่อสังคมวัดคุณค่าความเป็นคนด้วยสถานะทางเศรษฐกิจ ในบท “แม่ศรีคนิกา” (106-107) กวีจึงเรียกร้องให้ผู้คนมีใจละเอียดอ่อนพอที่จะรับรู้ความรู้สึกของหญิงโสเภณีจากชนบทที่ต้องเผชิญชีวิตอย่างโดดเดี่ยวและทุกข์ทรมาน โดยไม่มองข้ามคุณธรรมที่เธอมี นั่นคือความ “รัก...แสนงาม” และใจที่ “พร้อมแจก” ความเป็นมิตร ส่วนในบท “หนวดดอกจาน” (62-65) ค่านิยมบูชาวัตถุเงินทองได้บั่นทอนความสุขในชีวิตของคนจนในชนบท ดังที่หนุ่มชาวนาารู้สึกว่าด้อยค่าและ “ขายหน้า” เมื่อไม่มี “สายสร้อยเส้นทอง” และ “จอภาพเสียงดัง” อย่างที่เพื่อนมี

1.2 คุณค่าในวัฒนธรรมชนบท

ในภาวะการณ์ที่จิตใจของผู้คนถูกอำนาจเงินคุกคามจนไม่อาจอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ได้ กวียังศรัทธาในคุณค่าของวัฒนธรรมชนบทที่จะสามารถกอบกู้คุณค่าทางจิตวิญญาณของมนุษย์ ดังในบท “รอยร่ายรำของข้าวคั่วและผักแว่น” (46-47) ไพวรินทร์ได้แสดงให้เห็นว่ามีตรภาพ ความรักและความมีน้ำใจ ยังเป็นคุณธรรมสำคัญในการคลี่คลายปัญหา เห็นได้จากการให้ของคนจนด้วยกันโดยไม่คิดว่าเป็นผู้อื่นถึงเป็นคนแปลกหน้าก็นับญาติกันได้ เป็นสิ่งผดุงชีวิตให้ดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความขาดแคลนทางวัตถุ ใน “ผู้มาใหม่-ผู้ไปก่อน” (70-73) กวีได้แสดงความปรารถนาดีและความมีน้ำใจระหว่างเพื่อนต่างรุ่นต่างวัย โดยกล่าวถึงการรับช่วงเวลาในการใช้ชีวิต ซึ่งเกื้อกูลด้วยธรรมชาติและการทำงานแห่งชาวนา

ในกวีนิพนธ์บางบทไพวรินทร์แสดงให้เห็นว่าหากขจัดความรู้สึกอียากรได้ ย่อมมีสิ่งดีๆ ที่พึงพอใจเกินจำเป็นชีวิตก็จะพาสงอกได้ ดังในตอนต้นของบท “เจ้าสาวใบตอง” (56-57) ไพวรินทร์แสดงให้เห็นความสุขจากการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงและกลมกลืนกับธรรมชาติ ดังที่ชาวไร่ชาวนา “ขอ” ใบตองมาเพียง “พอห่อข้าวขาว” คุณธรรมที่สั่งสมในวิถีชีวิตของชาวชนบทเป็นศักดิ์ศรีที่ส่งทอดแก่เยาวชน ความรัก กำลังใจ และคำสอนของบุพการีจึงมีคุณค่า ดังเช่นในบท “ม้าก้านกล้วย 1” (26-28) “ม้าก้านกล้วย 2” (30-32) และ “ไหมแท้ที่แม่ทอ” (74-77) กวีได้แสดงให้เห็นว่าคำสอนของบิดามารดาที่สั่งสมตั้งแต่วัยเยาว์ อาจเป็นกำลังใจอันยิ่งใหญ่ที่หล่อหลอมให้ลูกมีสภาพจิตใจแข็งแกร่งในการยืนหยัดเผชิญอุปสรรคอย่างตระหนง ใน “เจ้าตันกล้าไปรบ” (52-54) กวีชี้ว่าความรัก ความผูกพัน และคุณค่าในคำสอนของบุพการีเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความฝันเพื่อสร้างสรรค์สิ่งดีงามในการดำเนินชีวิตของลูก ไม่ว่า “เจ้าตันกล้า” ต้องเผชิญกับความเลวร้ายของสังคมยุคใหม่ที่ผู้คนมีจิตใจตกต่ำ เขาก็ยังคงยืนหยัดรักษาศักดิ์ศรีของชนบทหรือ “เกียรติภูมิลูกทุ่ง” ไว้อย่างถึงที่สุด นั่นคือการต่อสู้ด้วย “หนึ่งสมองสองมือซื้อตรง” และความ “กล้าหาญ”

1.3 อุดมคติในชีวิต

นอกจากการวิพากษ์วิจารณ์ชีวิตและสังคมในยุคพัฒนาเศรษฐกิจ กวียังแสดงแนวทางอันเป็นเป้าหมายแห่งชีวิตหรืออุดมคติของชีวิตเอาไว้ นั่นคือการต่อสู้โดยไม่ละทิ้งความฝันและความหวัง และการต่อสู้เพื่ออ้างศักดิ์ศรีและความเป็น

อิสระ อันหมายถึงการไม่ยอมพ่ายแพ้ต่อความชั่ว จึงเห็นได้ว่าเขาเขียนคำอุทิศในหนังสือเล่มนี้ว่า “แต่ความนึกฝันในโลกความเป็นจริงของมนุษย์” นั่นคือ การให้ความสำคัญแก่พลังอำนาจของจินตนาการและความฝันใฝ่ที่ไม่ตัดขาดจากความจริง ดังเช่นในบท “ณ หัวค่านึง” (130-131) กวีปลุกสำนึกของนักฝันให้ยืนหยัดต่อสู้ พร้อมทั้งแสดงให้เห็นว่าการต่อสู้โดยไม่ละทิ้งความฝันและความหวังของปัจเจกบุคคล ซึ่งมีความสำนึกทางสังคม เป็นสิ่งสำคัญที่จะนำพาผู้ร่วมทุกข์ฝ่าข้ามความเลวร้ายไปได้ โดยยังคงคุณค่าความเป็นมนุษย์ ในบท “เปลวไฟและนักฝัน” (132-134) กวีแสดงให้เห็นว่าความหวังและความฝันของปัจเจกบุคคลเป็นแสงสว่างส่องนำให้ฝ่าฟันความทุกข์ของยุคสมัย โดยจะต้องปรับไฟหรือพลังแห่งความฝันให้ “ส่องปลุกสำนึกชีวา” ให้ได้เสียก่อน

เห็นได้ว่าไพโรจน์มิได้เน้นความสำคัญของความฝันอย่างเลื่อนลอย แต่ยังแสดงให้เห็นความเลวร้ายของความเป็นจริงในยุคพัฒนาเศรษฐกิจที่ผู้คนยอมละทิ้งอุดมการณ์และความฝันของตนอย่างง่ายดาย อีกทั้งยังเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นอย่างไม่ละอายใจ การยังคงความฝันหรืออุดมคติไว้ได้จึงเป็นสิ่งพิสูจน์คุณค่าของคน โดยเฉพาะเมื่อถูกทำลายด้วยอำนาจเงินตรา สิ่งสำคัญที่จรรโลงความยึดมั่นในอุดมคติไว้ได้ก็คือสำนึกทางสังคม ความฝันของปัจเจกบุคคลย่อมสร้างคุณค่า ที่เริ่มต้นตั้งแต่สถาบันครอบครัว ดังที่แม่มุ้งมันสืบต่อด้านานคำสอนด้วยการกระทำในบท “ไหมแท้ที่แม่ทอ” (74-77) เพื่อให้ลูกมีชีวิตที่เป็นอิสระจากความชั่ว จนถึงขั้น “พลีชีวิตเพื่อถักและทอไท”

ความเชื่อมโยงของความฝันกับการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญในประสบการณ์ ดังเห็นใน “ใต้กะลามีฟ้ากว้าง” (135-136) “กบน้อย” ที่ “หลบพักคุ่มหัว” ในกะลา หรือโลกส่วนตัวที่สร้างด้วยความฝัน มีชีวิตที่เป็นสุขได้เพราะสามารถ “ลี้ใจจากเรื่องน่ากลัว ลี้ตัวจากโลกน่าซึ้ง” แต่ก็สามารถท่องไปในสวรรค์และนรกในจินตนาการ มีสันติสุขและศีกให้เผชิญ เพียงแต่ “ฝันเป็น” เท่านั้น ส่วนในบท “โลกน่ารักอยู่หรือ” (166-170) การมองโลกอย่างรอบด้านและรู้จักผู้อื่นเป็นทางออกของความขมขื่นโดดเดี่ยว ดังให้ผู้เฒ่ากล่าวว่

โลกฟรุ้งนี้ ยังมีซึ่งแดดสด
ร่วงจะผลิ ดุลี จะผลิซ้ำ

และน้ำใสหยาดหยดลงรินร่ำ
ด้วยดอกไม้ร้ายระบาระบัดบาน

เพียงหลานรัก รู้จักรักผู้อื่น
รู้ทุกซ่ซุซ รับรู้ทุกซ่ซุซครบ

รู้จักฟันกับวันคืนมิรู้จบ
รู้ถ่ายเทเงียบสงบและอีกทีก

2. โลกทัศน์ในรวมบทกวีนิพนธ์ม้าก้านกล้วย

เนื้อหาทางความคิดและอารมณ์ในบทประพันธ์ดังวิเคราะห์ไปข้างต้น เห็นได้ว่า เมื่อเชื่อมโยงกับการศึกษาเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในประสบการณ์ของไพวรินทร์ ก็เห็นรากฐานอันมั่นคงของโลกทัศน์จากวัฒนธรรมชนบท โดยเฉพาะในสังคมชาวนาที่ผู้คนตระหนักในคุณค่าการดำรงอยู่อย่างอ่อนน้อม ถ่อมตนต่อธรรมชาติ และมีวิถีชีวิตเรียบง่ายและเกื้อกูลกัน โดยไม่คำนึงผลตอบแทน และการแสวงหากำไร ไพวรินทร์ได้สื่อสารด้วยความสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรม ในรากเหง้าของตน ตั้งแต่สถาบันครอบครัว โดยเน้นการปลูกฝังคุณธรรมหลาย ประการผ่านการสอนของบุพการี ด้วยการกระทำให้เห็นแบบอย่างของการใช้ชีวิต อย่างซื่อสัตย์ต่อความฝันหรืออุดมคติ กวีให้ความสำคัญต่อความงามและการดำรงอยู่ ของธรรมชาติที่เกื้อกูลชีวิตและการงานของชาวนา มากกว่าการแสวงหาความมั่งคั่ง ทางวัตถุเงินตรา โลกทัศน์นี้เป็นสาเหตุที่กวีรู้สึกแปลกแยกจนแสดงปฏิกิริยาเชิงลบ ต่อสังคมเมืองที่มีความเสื่อมสลายของสิ่งแวดล้อม และจริยธรรมของผู้คนในสังคม ดังเห็นได้จากในหลายบทประพันธ์ว่าเขาได้แฝงการวิพากษ์ระบบเศรษฐกิจควบคู่ กับการวิพากษ์สังคมเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางวัตถุและเทคโนโลยี แต่ทว่า ผู้คนมีจิตใจที่หยาบกระด้างไม่ต่างจากเครื่องจักรกลที่ใช้ในกระบวนการผลิต กวีแสดง ทศนะว่าความลุ่มหลงมัวเมาอยู่กับการเสพสุขคือปัจจัยหลักที่ส่งผลให้มนุษย์ทำลาย สิ่งแวดล้อมอย่างไม่ยั้งและยังคิด แม้กระทั่งแม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลหล่อเลี้ยง ชีวิตผู้คนทั้งสองฟากฝั่งมาอย่างยาวนาน ยังถูกย่ำยีให้หมดสิ้นสภาพที่จะ ปลอบประโลมใจผู้คนให้คลายจากความรุ่มร้อนด้วยกิเลสและความทุกข์ของการ เบียดเบียนกันได้

เห็นได้ว่าการนำระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมมาใช้กับ สังคมไทย โดยละเลยภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่นั้นเป็นการ พัฒนาที่มีโทษภัย กวีชี้ให้เห็นว่าชาวไร่ชาวนาต้องประสบกับความทุกข์ทรมอย่าง แสนสาหัส เมื่อความรักในแผ่นดินมารดาและ ชนดิธรรมในการสร้างงานด้วยความ ศรัทธาในบทบาทของผู้ให้ ไม่สามารถช่วยให้รอดพ้นจากความยากจน ไพวรินทร์ เห็นว่าการสร้างงานโดยไม่เรียกร้องบุญคุณและพยายามรักษาหลักการของชีวิต

ในภาวะความล่มสลายของสังคมเกษตรกรรมเช่นนี้เป็นสิ่งที่น่าชื่นชม เขาจึงใช้บทประพันธ์เป็นสื่อในการกระตุ้นเตือนให้เพื่อนร่วมสังคมทวนระลึกถึงบุญคุณอันใหญ่หลวงของชาวนาที่ปลูกข้าวเลี้ยงผู้คนในสังคมมาอย่างยาวนาน

นอกจากความเสื่อมสลายทางจริยธรรมที่หนักหน่วงขึ้นทุกขณะ ไพรวินทร์มีทัศนะว่าความไม่เป็นธรรมในสังคมที่ผู้มีอำนาจเหยียบย่ำเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเป็นภาวการณ์อันน่าเศร้า ในหลายบทประพันธ์ กวีแสดงทัศนะว่าสังคมเมืองมิได้เป็นสวรรค์ของคนชนบทและคนด้อยโอกาส เขามักชี้ให้เห็นถึงความทุกข์ทรมานของคนชนบทที่อพยพสู่เมือง เพราะพ่ายแพ้แก่คนเมืองผู้มีวิสัยทัศน์ที่เห็นแก่ตัว ขาดความเมตตา อีกทั้งไม่เห็นคุณค่าของความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ ดังเห็นได้จากที่กวีแสดงสภาวะอันไม่พึงประสงค์ และไม่ควรปล่อยให้เกิดขึ้นได้ในยุคแห่งความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยี เช่น ความทุกข์ทนของหญิงคนยากและเด็กด้อยโอกาสซึ่งถูกเพื่อนร่วมสังคมดูถูกเหยียดหยาม และกระทำทารุณกรรม การจบชีวิตอย่างน่าอนาถของคนงานในโรงงานตุ๊กตาที่กวีเห็นว่าเป็น “พายุแห่งความโศก กระหน่ำโลกให้เศร้าหนัก” (101) แต่เขาก็เห็นว่าความรู้จักสำนึกในทุกข์โศกก็ยังพอจะเป็นทางรอดแก่สังคม ดังในบท “บทคร่ำครวญ” (182-285)

กล่าวได้ว่ากวีมีทัศนะว่าความมั่งคั่งทางวัตถุไม่ใช่ความสุขที่จีรังยั่งยืน หากแต่ผู้คนกลับยึดถือเอาเป็นเป้าหมาย จนกลายเป็นค่านิยมที่บั่นทอนความสงบสุขและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้หมดสิ้นไป ด้วยความสำนึกในรากวัฒนธรรมชนบท กวียังมีความหวังว่าจะกอบกู้จิตวิญญาณของเพื่อนร่วมยุคให้กลับคืนมาได้อีกครั้ง เขาจึงพยายามโน้มน้าวให้ผู้อ่านทวนระลึกถึงคุณค่าวัฒนธรรมชนบท โดยการชี้ให้เห็นว่าแม้เป็นสังคมที่ขาดแคลนทางวัตถุแต่จิตใจของผู้คนเปี่ยมไปด้วยมิตรภาพ ความรัก และความมีน้ำใจต่อกัน ความตระหนักในคุณค่าการผดุงความเป็นปกติของธรรมชาติให้ดำรงอยู่ และความสำนึกว่าธรรมชาติเป็นสมบัติอันล้ำค่า ช่วยให้ผู้คนในสังคมชนบทใช้ชีวิตอย่างสมถะและพอเพียง เพื่อถนอมความสมดุลของธรรมชาติไว้แบ่งปันแก่คนรุ่นหลัง

ท่ามกลางสภาวะสังคมที่ไม่เป็นธรรมและรายล้อมด้วยปัญหา ไพรวินทร์แสดงทัศนะว่าคุณค่าของความรัก กำลังใจ และคำสอนของบุพการี เป็นพลังใจอันยิ่งใหญ่ให้คนชนบทดำรงเกียรติภูมิไว้ได้อย่างน่าชื่นชม นั่นคือการมีจิตใจที่แข็งแกร่งไม่สับสนในสิ่งดีและชั่วจนตกเป็นทาสของความชั่วร้าย ดังเห็นได้ว่าการระลึกถึงคำสอนของบุพการี และการกลับคืนสู่บ้านเกิดที่รายล้อมไปด้วยธรรมชาติ

และการต้อนรับอย่างอบอุ่นจากญาติพี่น้องเมื่อคราวแพ่พ่าย สามารถจุดประกายความหวัง ความฝัน และพลังใจให้ลูกชวานา ลูกขึ้นสู่กับความเลวร้ายของโลกยุคใหม่ได้อีกครั้ง

นอกจากกระตุ้นเตือนให้ผู้คนครุ่นคิดถึงคุณค่าของวิถีชีวิตที่ถูกประณามว่าล้าหลัง กวียังเชื่อมั่นว่าการยึดมั่นในอุดมคติของชีวิต อันได้แก่ การต่อสู้โดยไม่ละทิ้งความฝันแม้ถูกทำลายด้วยอำนาจเงิน ย่อมเป็นสิ่งพิสูจน์คุณค่าความเป็นมนุษย์ การรักษามโนคติให้คงมั่นไว้จะนำพาสังคมฝ่าข้ามความเลวร้ายได้ นอกจากนี้กวียังแสดงทัศนะว่าการเชื่อมโยงความฝันกับการเรียนรู้เป็นทางออกที่ดีงาม อันช่วยให้จิตใจคลายจากความโดดเดี่ยวขึ้นชม ด้วยความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์กวีจึงแนะนำให้ต่อสู้อย่างไม่จำนนต่อชะตากรรม ไม่ว่าจะตกอยู่ในสภาวะที่ทุกข์ทรมานต่ำเพียงใดก็ไม่ควรละทิ้งความใฝ่ฝันถึงความดีงาม เพราะกวีเชื่อมั่นว่าตราบที่ยังมีลมหายใจและธรรมชาติยังดำรงอยู่อย่างเป็นปกติ มนุษย์ยังมีโอกาสเริ่มต้นใหม่เสมอ

กล่าวโดยสรุป โลกทัศน์ในรวมบทกวีนิพนธ์ **ม้าก้านกล้วย** เป็นโลกทัศน์ที่มีรากฐานจากการให้ความสำคัญต่อการดำรงอยู่อย่างกลมกลืนของชีวิตกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นบ่อเกิดของคุณธรรมในการดำรงชีวิตอย่างสมถะและเกื้อกูลกันในสังคม โลกทัศน์นี้เป็นเหตุผลให้กวีแสดงปฏิกิริยาในเชิงลบอย่างโศกเศร้า เมื่อประสบความสูญเสียเปลี่ยนแปลงไป แต่ในพื้นฐานของความสำนึกในรากเหง้าทางวัฒนธรรม กวียังมีความหวังที่จะกอบกู้สำนึกของเพื่อนร่วมสังคมด้วยพลังวรรณศิลป์ ที่จะสร้างความประจักษ์ในคุณค่าที่พึงจรรโลงไว้

3. รูปแบบการประพันธ์

ในด้านรูปแบบผู้วิจัยจำแนกการศึกษาออกเป็น 3 หัวข้อ คือ ฉันทลักษณ์ คำ กลุ่มคำ และประโยค ภาพพจน์และสัญลักษณ์

3.1 ฉันทลักษณ์

จากการศึกษาการใช้ฉันทลักษณ์ใน **ม้าก้านกล้วย** กล่าวได้ว่าไพโรธินทร์สามารถนำรูปแบบคำประพันธ์ที่สืบทอดมาจากกวีโบราณมาสื่อความให้เข้ากับยุคสมัย และวัตถุประสงค์ของการแต่งได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะคำประพันธ์ประเภทกลอนในลีลาคล้ายกลอนของสุนทรภู่ ซึ่งไพโรธินทร์นิยมใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน

มากกว่าฉันทลักษณ์ประเภทอื่น ทั้งในแง่จังหวะ การแบ่งช่องภายในวรรคที่ส่วนใหญ่เป็น 3/2/3 การใช้สัมผัสในอย่างแพร่พราย

3.1.1 การใช้ประโยชน์จากสัมผัสใน

ไพโรรินทร์ใช้สัมผัสในอย่างแพร่พราย ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร ซึ่งสร้างความประสานของเสียงกับความหมายหลักของบทประพันธ์ได้อย่างเหมาะสมกลมกลืน ดังบท “ลมพัดรวงข้าว” (60)

กรุลมหนาว/กราวเกรียว/เรียวรวงข้าว
เรียวรวงข้าว/รวดทุ่ง/สะเทือนไผ
คลื่นรวงทอง/รองแดด/ระยิบไถ
ไกลออกไป/สุดโค้งเคียว/ของขาวนา

ในวรรคแรกของบทประพันธ์ มีการซ้ำหน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำ /กร/ เป็นเสียงที่เด่นที่สุดในวรรค ในคำว่า “กรู” “กราว” “เกรียว” เพื่อเน้นความเร็วและเสียงของกระแส “ลมหนาว” ที่พัดด้วยกำลังแรงผ่านรวงข้าวจนเอนลู่ กวีซ้ำหน่วยเสียงพยัญชนะต้น /ร/ ในวรรคต่อเนื่องไปจนถึงวรรครอง วรรครับคือคำว่า “เรียว” “รวง” “ข้าว” “รวด” เพื่อเน้นภาพของรวงข้าวทั่วท้องทุ่งโอนเอน ลั่นปลิวไปตามกระแสลมที่พัดอย่างต่อเนื่อง ในวรรครองกวีซ้ำหน่วยเสียงพยัญชนะต้น /ร/ ในคำว่า “รวง” “รอง” “ระยิบ” เพื่อเน้นความงามสุกใส แพรพราว แฉววว ของรวงข้าวทั่วท้องทุ่งเมื่อต้องกระแสลมจนไผเอน พลิวสะบัดท่ามกลางแสงแดดที่แผดกล้า จนก่อให้เกิดแสงแวววาว “ระยิบ” ไปไกล และ “ไกลออกไปสุดโค้งเคียวของขาวนา” หมายความว่า ความงามระยิบของแสงที่กระทบรวงข้าวนั้นมีจนสุดความโค้งของเคียวที่ขาวนาจับถืออยู่ใกล้สายตาพบกับท้องทุ่ง อันเป็นขอบเขตของการงานที่ต้องทำให้จบสิ้น

3.1.2 การใช้ประโยชน์จากฉันทลักษณ์

กล่าวได้ว่า ไพโรรินทร์เลือกใช้ฉันทลักษณ์หลายชนิดในการนำเสนอเนื้อหาบทประพันธ์ทำนองนิราศ ทั้งกลอนสุภาพ โคลง กาพย์ และร่าย อีกทั้งยังนำเพลงพื้นบ้านมาปรับใช้เพื่อสื่อเนื้อหาทางความคิดและอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม ไพโรรินทร์ใช้กลอนสุภาพมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเหมาะสมในการนำเสนอเนื้อหาทำนองนิราศ ที่มีบทพรรณนาธรรมชาติเชื่อมโยงกับอารมณ์โศกหรือความรู้สึก

โหยหาความสุขในอดีตเมื่อประสบสิ่งตรงกันข้ามในประสบการณ์ปัจจุบัน ดังที่ปรากฏเด่นชัดใน “ภาคนำ : ม้าก้านกล้วย” ในที่นี้ผู้วิจัยขอยกบท “ม้าก้านกล้วย 1” (26-28) มาวิเคราะห์

ไพบรียนทร์นำชนบทนิราศมาใช้เพื่อพรรณนาความทุกข์โศกของลูกชายชาวชนบทที่ต้องเดินทางจากถิ่นเพื่อหางานทำและค้นหาความหมายของชีวิตกำลังใจจากพ่ออย่างเต็มเปี่ยม เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ลูกชายมีความมุ่งมั่นในการ “มุ่งสู่เส้นขอบฟ้าหาความฝัน” ในช่วงต่อมากวีได้บรรยายการเดินทางที่ต้องฟันฝ่าอุปสรรคว่า

ม้าก้านกล้วยโจนทะยานจากบ้านทุ่ง	พาข้ามมุ่งสู่พนาพฤษาไสว
ดันดงหนามระกำเกี่ยวลัดเลี้ยวไป	ข้ามบึงหนองคลองใสไต่พนม
มุ่งสู่เส้นขอบฟ้าหาความฝัน	ล่องรือวันพันคืนที่ขึ้นชม
เคยรากไม้ต่างหมอนนอนระทม	เคยฟ้าห่มต่างผวยด้วยระกำ
ยังแต่ม้าเพื่อนยากในยามเปลี่ยว	เป็นเครื่องเหนี่ยวหัวใจไม่ถล่า
จนลูเมืองแห่งอารยธรรม	หนึ่งวิมานในม่านดำแห่งหมอกควัน

กวีได้บรรยายการเดินทางในป่าดงเพื่อมุ่งสู่เมือง แสดงความยากลำบากโดยใช้คำทำเนียบกวี เช่น “พนาพฤษาไสว” และยังใช้สำนวนที่อิงกับสำนวนในวรรณคดีโบราณ ดังที่ “เคยรากไม้ต่างหมอนนอนระทม เคยฟ้าห่มต่างผวยด้วยระกำ” เทียบได้กับเสภาขุนช้างขุนแผน (ตอนที่ 18) ที่ว่า “หยิบรากไม้มาวางลงต่างหมอน แลดูซอนจะหนุนก็ใจหาย” เทียบเคียงกับความทุกข์ของกวีเมื่อต้องร่อนเร่ไปอย่างโดดเดี่ยว จนเข้ามาเผชิญกับเมืองที่เจริญรุ่งเรืองเป็นวิมานชั้นฟ้า แต่กลับปิดกั้นด้วย “ม่านดำแห่งหมอกควัน” จนดูมืดหม่น กวีเกิดความรู้สึกแปลกแยก อ้างว้าง และเกิดอารมณ์ถวิลหาบ้านเกิดมากยิ่งขึ้น ดังคำพรรณนาที่ว่า

มีโคมไฟต่างดาวดารดาษ	มีเภาวัลย์พันพาดดูยุ่งเหยิง
มีหรีดหิ่งเไรใจกระเจิง	ด้วยเสียงเมืองบันเทิงบรรเทาทุกข์

คำพรรณนาดังกล่าวสื่อให้เห็นความผูกพันอย่างแนบแน่นของกวีกับธรรมชาติ เมืองที่เต็มไปด้วยสิ่งประดิษฐ์ที่ดูสวยงามพอบรรเทาทุกข์ได้ในฐานะสิ่งทดแทนเท่านั้น โคมไฟเป็นสิ่งแทนดาวบนท้องฟ้า สายไฟแทนเถาวัลย์ เสียงอีกทีกยามคำคืนแทนเสียงเรไรในป่า ในท้ายที่สุดเมื่อ“ม้าและปิ่น” ของพ่อ อันหมายถึงคำสอนและกำลังใจที่ใช้เป็นสิ่งนำทางในการต่อสู้ ต้องพ่ายแพ้ต่อ “ยักษ์ทุรยช” ลูกชายจึงเกิดความรู้สึกท้อแท้สิ้นหวังจนคิด “อยากควมม้าคืนทุ่งทะเลยานจร ไปกราบพ่อขอพรอีกสักครั้ง”

กวียังใช้โวหารบุคคลวัต เพื่อสื่อถึงความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ ดังเห็นได้จากการที่กวีวนขอให้ “ลมหอม แดดสวย” ช่วยปลอบประโลมและให้กำลังใจแก่ตนในการเดินทางเพื่อ “ลุยดงชีวิตต่างสถาน” (“ม้าก้านกล้วย 3” : 34) ส่วนใน “ม้าก้านกล้วย 2” (31) กวีสมมุติให้พืชพันธุ์นานาชนิดมีความรู้สึกและแสดงปฏิกิริยาราวกับมนุษย์ เพื่อแสดงความยินดีกับการกลับคืนสู่บ้านเกิดของลูกชายในบทประพันธ์ ดังบทกวีนิพนธ์กล่าวว่า

เถาตำลึงริมรั้วก็ยั่วทัก
มะรุ้มรอมะละกอก็รอคอย
ลมลอดกอไผ่เป็นเพลงล่อง
ม้าเอ๋ยออกซำระที่กรั้ว

กระถินฝักดอกแคก็แย้มค้อย
ใบหม่อนไหมน้อยก็ตื่นตัว
ดงกล้วยใบตองก็ไกวทั่ว
กลั๊กกลั๊กกล้วยกล้วยไม่รู้แล้ว

ในบท “ร่ายรำรำของข้าวคำและผักแว่น” (46-47) ไพวรินทร์ไชร่ายยาวในการพรรณนาให้เห็นถึงคุณค่าในวิถีชีวิตชนบท ที่ชาวบ้านมีความเอื้อเฟื้อแบ่งปันท่ามกลางความขาดแคลนทางวัตถุได้อย่างกลมกลืน ดังเห็นได้จากถ้อยคำที่คนขายเสื้อที่จรมากล่าวกับเด็กน้อยว่า

...โอยบั๊กหล้าเอ๋ยบั๊กหล้า อย่าคิดหลายไปเลยเจ้า เคยมีผักบีมี่ข้าว
คุณน้าของเจ้ายังรอดตายมาหลายมือแล้ว แจ่วปลาร้าปลาป่นถ้าพอมีก็พอ
กิน บ่มีกินก็กินน้ำจืดน้ำใจตามมีตามเกิด ตามเกิดตามมีนี่ละหนา...

กล่าวได้ว่าการนำรายยาวมาใช้ในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวบ้านเช่นนี้มีความเหมาะสมกลมกลืนอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะรายยาวไม่มีการกำหนด

จำนวนคำในวรรคอย่างตายตัว ขึ้นอยู่กับเนื้อความที่ต้องการสื่อสาร จึงเหมาะที่จะใช้
ในการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นบทสนทนาขนาดยาว ซึ่งประกอบด้วยการคำซ้อนที่มี
การซ้ำคำ อย่างที่ชาวบ้านใช้พูดกันในชีวิตประจำวัน

นอกจากการใช้ฉันทลักษณ์ตามขนบนิยม ไพรวิรินทร์ยังนำฉันทลักษณ์
พื้นบ้านซึ่งเป็นบทประพันธ์ที่มีความเรียบง่ายทางด้านรูปแบบ ทำนอง เนื้อหาและ
จำนวนคำ มาปรับใช้ในการนำเสนอความทุกข์ของผู้พวยพจากชนบท ดังเช่นในบท
“แม่ศรีศศึกา” (106-107) ไพรวิรินทร์นำเพลงแม่ศรีซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านในเทศกาล
สงกรานต์ ที่อัญเชิญวิญญาณแม่ศรีมาเข้าทรงมาปรับใช้เพื่อสื่อถึงความโดดเดี่ยว
ทุกข์ทรมานของหญิงค้าบริการในเมืองหลวง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหญิงสาวจากภาคอีสาน
กวีจึงนำเพลงแม่ศรีซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านมาปรับใช้ เพื่อเป็นสื่อแสดงความน่าเห็นใจ
และนำเวทนาในชะตากรรมของหญิงเหล่านั้น และสื่อคุณค่าของพวกเธอให้สังคมได้
ประจักษ์ กวีใช้คำง่ายๆ ในวงศ์พท์สามัญ ยกเว้นคำว่า “**คณิกา**” หมายถึง หญิงค้า
ประเวณี แต่เป็นคำเก่าที่ไม่ค่อยแพร่หลาย ปัจจุบันปรากฏเป็นชื่อวัดในกรุงเทพฯ
ว่า **วัดคณิกาผล** ซึ่งมีประวัติว่าผู้สร้างเป็นหญิงคณิกาผู้มีรายได้จากอาชีพนี้ คำว่า
“แม่ศรีศศึกา” ในบทสุดท้ายจึงน่าจะแสดงการประชดที่ “**ผลของแม่**” กลับกลายเป็น
“**เป็นเวทนาของเมืองไทย**” เมื่ออ่านโดยรวมพบว่ากวีแต่งคล้ายต้น จำนวนคำในวรรค
ไม่สม่ำเสมอ ส่วนใหญ่ 5 คำ ทุกบทลงท้ายด้วยเสียง /โอ/ เหมือนกันหมดอย่างกลอน
ห้าตัวเดียว ซึ่งเป็นเพลงร้องของชาวบ้าน

ส่วนในบท “**มทรสพแห่งผู้พวยพ**” (118-122) ไพรวิรินทร์นำกลอน
ห้าตัวเดียวซึ่งเป็นกลอนชาวบ้าน มีจุดเด่นที่ไม่เคร่งครัดจำนวนคำ และบังคับสัมผัสท้าย
วรรคทุกวรรคด้วยการใช้สระและตัวสะกดเสียงเดียวกัน ดังเช่นในฉาที่ 7 สังเกตได้
ว่ากวีเลือกใช้คำลงท้ายวรรคเป็นคำตาย คือ คำว่า “**สุข**” “**ทุกข์**” “**คุณ**” “[บุ]ก **รุก**” ใน
4 วรรคแรก ซึ่งเป็นคำพูดของผู้พวยพที่ตั้งความหวังไว้ แต่กลับผิดหวังจากความหวัง
ถึง “**สุข**” ไกล “**ทุกข์**” กลายเป็นเจอ “**คุณ**” และจำเป็นต้องหนีเพราะ “**ความทิว
บุกรุก**” สัมผัสท้ายวรรคอย่างกลอนห้าตัวเดียวจึงเป็นประโยชน์ในการสื่อสารถึงสภาวะ
ที่ไม่สมหวังได้อย่างแยบคาย

3.2 การใช้คำ กลุ่มคำและประโยค

ไพรวิรินทร์อาศัยพลังทางวรรณศิลป์สื่ออารมณ์โหยหาอาลัยและคร่ำครวญ
ต่อความสุขในอดีต และแสดงความเศร้าต่อการสูญเสียความงดงามของธรรมชาติ

และจริยธรรม ของเพื่อนร่วมยุคได้เป็นอย่างดี

3.2.1 การใช้คำ

กวีอาศัยความสอดคล้องของการใช้คำกับเนื้อหาของบทประพันธ์ เพื่อสื่ออารมณ์และทัศนคติต่อโลกและชีวิตได้อย่างมีพลัง ทั้งการใช้คำซ้ำ คำซ้อน และการซ้ำคำ ในที่นี้ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างการใช้คำซ้อนที่ซ้ำหน่วยเสียงพยัญชนะต้นในบทประพันธ์ “ณ ห้วงคำนึง” (131)

บทกวีบทใหม่ในคืนหนาว	ดวงดาวดวงใหม่ในคืนฝัน
ดอกไม้ดอกไม้ได้แสงจันทร์	ก้านลแต่เพื่อนเกลื่อนสกล
แต่ผู้รอคอยที่เปล้าเปลี่ยว	แต่ผู้ตายเดียวที่คุ้มตัน
แต่ผู้ชอกช้ำที่จำทน	แต่การเริ่มต้นที่จะมี
ด้วยฝันใหม่ใหม่ไม่รู้จบ	ด้วยยังหวังพบพรั่งวิถิ
ด้วยเลือด น้ำตา และวารี	ยังมากพอที่จะไหลเวียน
ใบไม้ใบหญ้ายังระยับ	ผลิใบใหม่รับฤดูเปลี่ยน
ผ่านแล้งผ่านร้อนที่บ่อนเบียน	ยังคงขีดเขียนฤดูกาล
ในนามความรักและปวดร้าว	ขอเธอสืบก้าวอย่างท้าวหาญ
ในนามโรจน์รุ่งและรุ่งราน	ขอเธอขับขานอย่างเข้มคม

บทประพันธ์นี้กล่าวถึงสิ่งงดงามที่จะมอบแต่เพื่อนมนุษย์ “บทกวีบทใหม่ในคืนหนาว ดวงดาวดวงใหม่ในคืนฝัน ดอกไม้ดอกไม้ได้แสงจันทร์ ก้านลแต่เพื่อนเกลื่อนสกล” บทกวี ดวงดาว ดอกไม้ เป็นสิ่งงามที่ลอบประโลมใจให้ความหวัง การเน้นความใหม่ของ 3 สิ่งนี้แสดงการสร้างสรรคอย่างไม่หยุดนิ่ง เพื่อมอบแต่ผู้คนจำนวนมากซึ่งมีความทุกข์อย่างเดียวกัน เป็นผู้ที่ถูกเรียกว่า “ผู้รอคอยที่เปล้าเปลี่ยว” “ผู้ตายเดียวที่คุ้มตัน” “ผู้ชอกช้ำที่จำทน” ผู้คนที่เดียวตายและเปล้าเปลี่ยวนี้ต้องสู้ไปโดยลำพัง บทกวี ดวงดาว และดอกไม้ใหม่นี้มอบ “แต่การเริ่มต้นที่จะมี” นั่นคือการเริ่มต้นของการก้าวไปสู่จุดหมายตราบทที่ “เลือด น้ำตา และวารี” ยังไหลเวียน การต่อสู้นั้นยังดำเนินต่อไปตราบทที่มีชีวิต (เลือด) ความเจ็บปวด (น้ำตา) และการดำรงอยู่ของสายน้ำที่หล่อเลี้ยง วิถีชีวิต (วารี)

ในฐานะส่วนหนึ่งของธรรมชาติ กวีจึงกล่าวถึงความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงใน วัฏจักรชีวิตของ “ใบไม้ใบหญ้า” ที่ยังคง “ผลิใบใหม่” ไม่ว่าจะผ่าน

แล้งผ่านร้อน” ลักก็ฤดูกาลก็ตาม เมื่อกล่าวถึงการทำลาย (ความชุ่มชื้น) ของฤดูร้อน
กวีจึงใช้คำว่า “**บ่อน**” ซ้อนกับคำว่า “**เบียน**” เป็น “**บ่อนเบียน**” แทนคำว่า
“เบียดเบียน” ที่คุ้นชินกว่า และเน้นให้เห็นว่าแม้ “ใบไม้ใบหญ้า” จะถูก ความร้อน
และความแห้งแล้งรบกวนและทำลาย พืชพรรณเหล่านั้นก็ยังคง “**ซิดเขียน**ฤดูกาล”
คำว่า “ซิดเขียน” หมายถึงการสื่อความหมายด้วยความเจริญงอกงามของใบไม้ ที่บ่งชี้
ฤดูกาลตามธรรมชาติ แสดงการไม่ละทิ้งหน้าที่ของต้นไม้ตนเอง เมื่อนำมา
เปรียบเทียบกับมนุษย์ย่อมหมายถึง การต่อสู้กับอุปสรรคอย่างไม่ย่อท้อ เพื่อให้ชีวิต
สามารถดำเนินต่อไปได้ไม่ว่าจะตกอยู่ในห้วงของ “ความรัก” หรือความ “**ปวดร้าว**”
กวีขอร้องให้ผู้รับสารต่อสู้กับสภาวะที่ตนเผชิญอย่าง “**ห้าวหาญ**” อันหมายถึงกล้า
เผชิญอย่างไม่เกรงกลัวต่ออันตราย และขอให้ “**ซับซาน**” อย่าง “**เข้มคม**” กวีใช้
คำซ้ำหน่วยเสียงพยัญชนะต้น เพื่อเน้นถึงความรู้สึกหนักแน่นมั่นคง สังเกตได้ว่าการ
“**ซับซาน**” ของผู้ต่อสู้กระทำ “**ในนาม**” ของทั้งความสุข ความสำเร็จ และความตกต่ำ
ล้มเหลว นั้นแสดงว่าประสบการณ์ชีวิตล้วนมีค่าควรแก่การบอกกล่าว กวีเลือกใช้
พยัญชนะต้นเสียงเดียวกันในคำซ้อน 2 คำที่มีความหมายขัดกันในวรรคทองของบทที่
สอง “**โรจน์รุ่ง**” และ “**ร่วงราน**” คำแรกให้ความรู้สึกอ้อมเอมใจ มีชีวิตชีวา สุกใส
และรุ่งเรือง ส่วนคำที่สอง “**ร่วง**” คือหล่นหรือตกจากที่สูง ส่วน “**ราน**” คือ แยกปริ
เป็นรอย ทั้ง 2 คำสื่อถึงความรู้สึกเจ็บปวด เสียหาย บอบช้ำ

3.2.2 การใช้กลุ่มคำ

การใช้กลุ่มคำถือเป็นกลวิธีโดดเด่นที่ไพโรจน์ใช้เพื่อสื่อความหมาย
ปลุกเร้าความคิดและอารมณ์ ดังเช่นการซ้ำข้อความในบท “**เด็กน้อยในเมืองใหญ่**”
(103) แสดงการใช้โครงสร้างประโยคเงื่อนไขที่เป็นเหตุผลกัน

สังคมยังโหดร้าย	หากเด็กตายเพราะอดข้าว
สังคมยังขึ้นคาว	หากเด็กเราต้องขอทาน
สังคมยังว่าเหว	หากเด็กเราร้างไร้บ้าน
สังคมยังทรมาณ	หากเด็กถูกทารุณกรรม

วรรคระดับและวรรคทองของทั้งสองบทขึ้นต้นวรรคด้วยข้อความ
ว่า “**สังคมยัง**” นำหน้าคำกริยาแสดงสภาพซึ่งมีความหมายร่วมกัน บ่งชี้ปัญหา
ที่ไม่พึงเกิดขึ้น คือ โหดร้าย ขึ้นคาว ว่าเหว และทรมาณ เงื่อนไขในวรรครับ

และวรรณคดีทุกวรรณคดียืนยันด้วยการซ้ำข้อความที่ต้นประโยค “หากเด็ก” คือ “หากเด็กตายเพราะอดข้าว” “หากเด็กต้องขทาน” “หากเด็กเร่ร้างไร้บ้าน” และ “หากเด็กถูกทารุณกรรม” ข้อความทั้งสี่วรรคนี้เป็นเหตุของสภาพอันไม่พึงประสงค์ที่กล่าวไปแล้วซึ่งดูจะไม่หมดไปโดยง่าย

3.2.3 ประโยค

ไพโรจน์ใช้ประโยคหลายชนิดในการสื่อความคิดและอารมณ์ตามความมุ่งหมาย ดังเช่นการใช้ประโยคขอร้องบ่อยครั้ง เพื่อวิงวอนให้เพื่อนร่วมยุคตระหนักในคุณค่าของเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดลอม ดังเช่นการวอนให้เพื่อนร่วมสังคมเห็นคุณค่าของเยาวชนในบท “เด็กน้อยในเมืองใหญ่” (102-104) การใช้ประโยคความรวมสร้างความหนักแน่นของเนื้อความ แสดงความมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยวยังปรากฏลงท้ายบท “เปลวไฟและนักฝัน” (132-134) คือ “นักฝันแม้จักต้องตายขอตายจุดไฟชีวิต” อันหมายความว่าหากต้องแลกการจุดแสงสว่าง คือ ปัญญาและความดีงามด้วยชีวิตก็จะยอมพลีชีวิตของตน นั่นคือการเชิดชูอุดมคติเหนือความหวงแหนชีวิต

นอกจากนี้ยังใช้ประโยคบอกให้ทำและประโยคห้ามเป็นคำเชิญชวนเชิงปลุกปลอบในโวหารประชด (irony) เช่นในบท “ฝันกล่อมเมือง” (124-126) กวีได้ใช้ธรรมชาติเป็นสื่อเพื่อปลุกปลอบให้คนเมืองมีจิตใจขึ้นบาน พร้อมกับใช้น้ำเสียงแฝงการเสียดสีประชดประชันคนเมืองที่หลงคิดว่าตนมีอารยธรรมและสติปัญญา ว่าต้องสู้ทนฝ่าฟันกับความเลวร้ายทั้งปวงที่มีที่มาจากการกระทำและความคิดที่ว่าตนมี “สติปัญญา” นั่นเอง ดังข้อความว่า

กล่อมมิตรกลางเมืองผู้ย่ำ	เดินฝ่าชะตากรรม
ของสติปัญญาแห่งตน	
มาเกิดดลองกันสักหน	มิตรเอยมิตรคน
คืนนี้อย่าด่วนนิทรา	

3.2.4 ระดับภาษา

เมื่อพิจารณา ม้าก้านกล้วย กล่าวได้ว่าไพโรจน์ใช้ระดับภาษาหลายระดับในการสื่อสารกับผู้อ่าน แต่การใช้ระดับภาษาแบบเป็นกันเองถือว่ามีความโดดเด่นที่สุด ซึ่งมีลักษณะเด่นคือการใช้คำในวงศัพท์สามัญ ดังเช่นการใช้ภาษาถิ่น

เพื่อจำลองบทสนทนาให้เห็นว่ามีความสมจริงอย่างที่ชาวบ้านใช้พูดจากันในบท “รอย ร่ายรำของข้าวคั่วและผักแว่น” (46-47) ส่วนในบท “เด็กและควายและโลก” (48-50) ไพรินทร์ใช้คำธรรมดาสื่อความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมเกษตรกรรม ผ่านคำรำพึง ถึงความสุขในอดีตของเด็กเลี้ยงควาย อันประกอบด้วยคำซ้อน “เจียบเหงา” “สร้อย เสร้า” “มาย้อนมาเยือน” “ยั่วเรยวนเรา” คำเหล่านี้แสดงถึงความทุกข์อันเกิดจากใจ ที่คิดถึง “ภาพชีวิตหมู่บ้านเมื่อกาลก่อน” ได้เป็นอย่างดี ส่วนคำว่า “เสียนี้กระไร” และคำรำพึงซ้ำว่า “ไขนทะเล” ล้วนสื่อถึงการยอมรับในชะตากรรมของตนด้วยจิตใจที่ เสร้าสร้อยหดหู่ ในบทประพันธ์ “หนวดดอกจาน” (63-64) ซึ่งแต่งเป็นบทสนทนา ของเพื่อนที่คนหนึ่งไปอยู่เมืองหลวงแล้วกลับมาพบเพื่อนที่ยังอยู่เป็นชาวนา เพื่อน ชาวนาพูดสรุปความได้ว่าตัวเขาช่างต้อยต่ำที่ยังอยู่ในไรนา เพื่อนไปอยู่กรุงเทพฯ แล้วทำไมไม่แสวงหาความร่ำรวย เอาแต่ “ถือตำราหนาและหนักเหมือนยั้งเขลา” และยัง “กลับมากินปลาร้าเฒ่าไม่เข้าใจ” คำประพันธ์ในช่วงกลางที่เป็นคำพูดของ เพื่อนชาวนามีว่า

เพื่อนมันมี ข้าไม่มีชีชายหน้า	สงสารพ่อแม่ชราหน้าซีดเหลือง
มูงานหนักมาแต่น้อยปล่อยชีพเปลือง	ไม่รู้เรื่องรู้ราวชาวสังคม
เจ้าน้องชายได้แต่ชะเง้อจ้อง	หน้าบ้านของคนอื่นน่าชื่นชม
ยังทำนาซำยังไต่อย่างโง่งม	มีแต่จมนจนกระจะออกไม่ออกเลย

ผู้พูดใช้ระดับภาษาปากและถ้อยคำธรรมดา เหมาะกับผู้ที่มีความล้มพันธ์ใกล้เคียงกัน สื่อถึงความน้อยเนื้อต่ำใจในความยากจนและ ต้อยต่ำของหนุ่มชาวนาในสมัยที่เงินเป็นใหญ่ เมื่อเทียบกับฐานะของบ้านที่ถูก ตัดสินใจทิ้งอาชีพรูปร่างไปหางานในเมืองหลวง เขารู้สึกขายหน้าเมื่อไม่มีทรัพย์สิน ยิ่งเห็นพ่อแม่ที่แก่ชราเอาแต่ “มูงานหนัก” ไม่ “รู้เรื่องรู้ราวชาวสังคม” ซึ่งหมายถึง ความล้าหลัง ส่วน “น้องชาย” ก็ได้แต่ “ชะเง้อจ้อง” ดูโทรทัศน์หน้าบ้านของคนอื่นก็ ยิ่ง “ชื่นชม”

3.3 ภาพพจน์และสัญลักษณ์

3.3.1 การใช้ภาพพจน์

จากการศึกษา ม้าก้านกล้วย พบว่าไพรินทร์ ชาวงามใช้ภาพพจน์

หลายประเภทได้อย่างโดดเด่น ทั้งอุปมา อุปุปลักษณ์ บุคคลวัต อติพจน์ และคำถามเชิงวาทศิลป์ เพื่อสร้างความกระตือรือร้นให้ครุ่นคิดถึงความหมาย อันส่งผลให้ผู้อ่านเข้าใจระบบคิดของกวีและเร้าอารมณ์ผู้อ่านได้ดียิ่งขึ้นดังจะยกบทกวีนิพนธ์มาวิเคราะห์เชื่อมโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการใช้ภาพพจน์เพื่อสร้างจินตภาพดังเช่นในบท “อารมณ์กรุงเทพ” (92)

โอ้ว่ากรุงเทพ มนุษย์สลด
มนุษย์คิดจะเป็นเทพเสพสวรรค์
เนรมิตเมืองวิมานม่านตะวัน
หฤหรรษ์วัตถุธรรมประจำใจ

กวีใช้อุปุปลักษณ์เสียดสีพฤติกรรม “เสพสวรรค์” และ “เนรมิตเมืองวิมาน” สื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่แปลกปลอม และวิถีคิดที่หลงผิดของผู้คนในเมืองหลวงที่กวีเรียกว่า “กรุงเทพ” อันหมายถึงนครแห่งเทวดา โดยตัดเครื่องหมายละคำ (ฯ) ที่แสดงว่าเป็นชื่อเฉพาะ ธรรม “ประจำใจ” จึงมีได้เพียง “วัตถุธรรม”

ในบท “ตุ๊กตาคำสรวล” (100) กวีใช้อุปมาที่คุ้นชินว่า “โรงงานเหมือนโรงก เหมือนนรก เหมือนสุสาน” (เน้นโดยผู้วิจัย) เพื่อสื่อว่าการกดขี่คนงานเพราะความ “งก” หรือความอยากได้เงินเกินควรของเจ้าของโรงงานได้สร้างความเจ็บปวดและความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสแก่คนงาน เปรียบเทียบได้กับการถูกลงทัณฑ์ในนรก ทั้งที่คนงานมิได้ทำผิดบาปแต่อย่างใด ท่ามกลางสังคมที่จิตใจผู้คนขาดเมตตาธรรม กวียังฝากความหวังในการกอบกู้สังคมไว้กับเยาวชน ดังบทประพันธ์ “เด็กน้อยในเมืองใหญ่” (102) ที่ว่า

ยัยเด็กคือยัยโลก บรรเทาโศกด้วยยัยฝัน
ฝันเด็กดังตะวัน สาดแสงงามยามอรุณ (เน้นโดยผู้วิจัย)

อุปุปลักษณ์ “ยัยเด็กคือยัยโลก” สื่อให้เห็นว่าความสุขของเยาวชนมีความสำคัญต่อโลก เท่ากับความสุขของเด็กเป็นอย่างเดียวกับความสุขของโลก หากเยาวชนมีรอยยิ้มยอมเป็นสัญญาณที่ดีว่าในอนาคตสังคมอาจสงบสุขได้ ส่วนอุปมาที่ว่า “ฝันเด็กดังตะวัน สาดแสงงามยามอรุณ” นั้นสื่อให้เห็นว่าความฝันของเด็กเป็นสิ่ง

สวยงามและมีคุณค่าต่อสังคม เปรียบได้กับแสงตะวันที่สาดส่องให้แสงสว่างไสวและอบอุ่นแก่โลกใน “ยามอรุณ”

ไพวรินทร์ใช้บุคคลวัตในการสวดความเป็นมิตรของธรรมชาติที่ร่วมฝันและร้องเพลงกล่อมคน แม้ในยามที่ส่อว่า “พรุ่งนี้อาจไม่มีแล้ว” ใน “*ฝันกล่อมเมือง*” (124) พร้อมกับเสียดสีมนุษย์ด้วยปฏิทรรศน์ (paradox) ว่าต้อง “เดินฝ่าชะตากรรม ของสติปัญญาแห่งตน” ความเปลี่ยนแปลงของโลกภายใต้เงื่อนไขของกาลเวลา ในบท “*เด็กและควายและโลก*” (50) กวีจึงใจให้ “กาลเวลา” มีมือเช่นมนุษย์เพื่อ “แกว่งโลกโยกและไกว” พร้อมทั้ง “บิดใบหน่ายุคสมัยให้เบี้ยวร้าย” อันสื่อถึงความทุกข์ในความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย เมื่อควายเหล็กกำเนิดใช้แทน “ควายเนื้อ” ซึ่งความล้มตาย “เป็นเรื่องเล็ก” อันเนื่องมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม นอกจากนี้ไพวรินทร์ยังใช้อคติพจน์ใน “*บทคร่ำครวญ*” (183) เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่าน้ำตามหาชนมีพลังอำนาจในการทำให้ “ไฟเปลว” มอดดับลงได้ อันสื่อความว่าในช่วงเวลาที่สังคมใกล้หายนะน้ำตาที่เกิดจากความโศกเศร้าด้วยความสำนึกดี อาจมีพลังในการยุติความร้อนแรงของความโลภและโทสะ อันสร้างความเสื่อมทรามของสังคมได้ทันเวลา

คำถามเชิงวาทศิลป์เป็นกลวิธีที่กวีเปิดโอกาสให้ผู้รับสารใช้สติปัญญาครุ่นคิดไตร่ตรอง เพื่อร่วมหาคำตอบไปพร้อมกับกวี ดังเช่นในบท “*แม่ศรีศรัณิกา*” (106-107) กวีใช้คำถามต่อจากคำบอกเล่าในส่วนท้ายของแต่ละบทซ้ำ ๆ กัน ย้ำความโดดเด่นของผู้ทุกซ์ท่นว่า “ฝันของแม่ไรยรวง **สนามหลวงเคยเศร้าไหม**” “รักของแม่แสนงาม **โคนมะขามรู้หรือไม่**” “ใจของแม่พร้อมแจก **ใบตะแบกหรือสนใจ**” และ “โลกของแม่ทารุณ **โคนขุนช่วยไฉน**” (เน้นโดยผู้วิจัย) ในบท “*บ้านตาย*” (78-81) กวีแสดงบทครวญของคนพลัดบ้านที่ถูกพันกับถิ่นเกิดซึ่งยัง “งดงามในความทรงจำ” เขามีคำถามเมื่อเพ่งแผนที่ประเทศไทย เป็นคำถามถึงอนาคตว่า “ไฉนหนึ่งผู้เดียวตาย **คิดถึงบ้านตาย แผนที่ประเทศไทยมีไหม**” (เน้นโดยผู้วิจัย) นั่นคือ คำตัดพ้อต่อความวรางเลือนที่ไม่อาจกำหนดแหล่งพักพิงอันจะยึดถือเป็นเรือนตายได้

ในบท “*เจ้าสาวใบตอง*” (57) มีคำถามท้ายเรื่องกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านย้อนคิดว่าบริโศคนิยมในวัฒนธรรมเมืองได้ทำลายวิถีชีวิตที่ดั้งเดิมเมื่อครั้งอดีตอย่างสิ้นเชิงเสียแล้วหรือ ดังบทประพันธ์ว่า

พบเจ้าสาวพลสดิกระริกกระรี่
หว่างวิถีทางแยกปลอมแปลงเปลี่ยว
มากแต่ยั้มยั่วใจให้ลดเลี้ยว
หลอกให้ลืมนวลเขียวเคยเคียงครอง
โอ้เจ้าสาวใบตองในร่องสวน
ยุคฉะนี้เขี้ยวवलคงถ้วนหมอง
ยินแต่เพลงพลสดิกระริกร้อง
หรือลั่นเพลงใบตองเสียแล้วเอย (เน้นโดยผู้วิจัย)

ผู้แต่งใช้ “เจ้าสาวใบตอง” เป็นสัญลักษณ์แทนวัฒนธรรมที่พอเพียง ซึ่งกลมกลืนกับธรรมชาติ ที่ต้องจบสิ้นลงเนื่องจากการรุกร้าของบริโภคนิยมในยุคใหม่ โดยมี “เจ้าสาวพลสดิก” เป็นสัญลักษณ์แทนวิถีชีวิตแบบสังคมเมืองซึ่งอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่ คำถามท้ายเรื่องว่า **“หรือลั่นเพลงใบตองเสียแล้วเอย”** สังเกตได้ว่าเป็นคำรำพึงคล้ายรู้คำตอบแต่ยังไม่อยากให้เป็นเช่นนั้น เพราะหากเป็นจริงก็จะน่าเศร้าใจมาก

3.3.2 การใช้สัญลักษณ์

สัญลักษณ์เป็นกลวิธีสื่อสารทางวรรณศิลป์ที่แสดงภาพแห่งความรู้สึกนึกคิดในจินตนาการของตนเป็นรูปธรรม เพื่อให้ผู้รับค่านึงถึงความหมายอีกชั้นหนึ่ง เมื่อพิจารณาสัญลักษณ์ใน **ม้าก้านกล้วย** พบว่า สัญลักษณ์ตามชนบและสัญลักษณ์เฉพาะตัวสอดคล้องกับเนื้อหาทางความคิดและอารมณ์ อีกทั้งกระตุ้นให้ตีความได้อย่างลุ่มลึก ดังจะยกการใช้สัญลักษณ์ที่โดดเด่นมาวิเคราะห์

ไพโรจน์ทรใช้สัญลักษณ์ตามชนบเหมาะกับผู้รับในวงกว้าง เช่น สายลมที่โหมกระหน่ำ ใน **“ลมพัดรวงข้าว”** (60-61) และ **“เจ้าต้นกล้วยไปรบ”** (52-54) เปรียบได้กับความเปลี่ยนแปลงและอุปสรรคที่คนชนบต้องเผชิญในยุคพัฒนา เศรษฐกิจ เกียรติยศเหรียญตราแทนเกียรติศักดิ์ศรีที่คนในสังคมให้การยอมรับ ฟันสีขาว ใน **“ณ หัวตมคำนึง”** (130-131) กับดวงดาว ใน **“ดวงดาวของคนช่างฝัน”** (143-147) กวีใช้สื่อความหมายอันเป็นอุดมคติ ตีความได้ว่าความฝันที่ดั่งามบริสุทธิ์ ปราศจากความชั่วร้าย อันจะช่วยเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้นกว่าเดิม ไฟที่ปรากฏในหลายบทประพันธ์เป็นสัญลักษณ์แทนความหวังและพลังในการสร้างสรรค์ สิ่งดั่งาม และแสงสว่างจัดความมืด คือ ความทุกข์ ความเขลาของสังคมและใช้

นกขมิ้น ในบท “ตะวันออก-ตะวันตก” (172-173) เป็นสัญลักษณ์แทนคนอพยพที่ไร้ที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง ต้องพเนจรเร่ร่อนไปอย่างไร้จุดหมาย

สัญลักษณ์เฉพาะตนที่ปรากฏใน **ม้าก้านกล้วย** อาจจำแนกตามความเชื่อมโยงกับเนื้อหาของบทประพันธ์ได้ 4 หัวข้อ ได้แก่ คนชนบทผู้อพยพ วิถีชีวิตในสังคมชนบท วิถีชีวิตในสังคมเมือง และการชำระล้างความเลวร้าย

ในกวีนิพนธ์ชุดนี้ก็กล่าวถึงคนชนบทผู้อพยพ ด้วยการใช้อนุสัญญลักษณ์เฉพาะตนที่มีรากฐานมาจากความเป็นคนชนบทที่มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ดังเช่น ม้าก้านกล้วย เจ้าต้นกล้วย และนกทุ่ง ม้าก้านกล้วยปรากฏในบท “**ม้าก้านกล้วย 1**” - “**ม้าก้านกล้วย 4**” (26-40) ม้าก้านกล้วยเป็นสิ่งที่พ่อสร้างให้ลูกเล่น ควบคู่กับการให้พลังความใฝ่ฝัน ดังที่กล่าวว่า “ด้วยมือพ่อต่อเติมปรารธนา ตัดก้านกล้วยทำมาให้เข้าซี่” ม้าก้านกล้วยที่สร้างด้วยมือพ่อเป็นสัญลักษณ์แทนการเลี้ยงดูลูกด้วยความรัก และการปลูกฝังพร้อมกับประสบการณ์การเล่นอันเป็นการเรียนรู้ของเด็ก เมื่อพิจารณา “ม้า” ในความหมายพาหนะในการเดินทางเพื่อบรรลุมุ่งหมาย การเดินทางด้วย “ม้าก้านกล้วย” เป็นการเดินทางตามคำสอนของพ่อในฐานะลูกผู้ชายที่ต้อง “เสาะและลือยารู้สิ้นซึ่งแรงใจ” นอกจากนี้ “ม้าก้านกล้วย” ยังเป็นสัญลักษณ์ที่กวีใช้แทนลูกหลานชาวชนบทที่ต้องอพยพจากถิ่นไปใช้ชีวิตในเมืองหลวงเพื่อตามหาฝัน โดยมี “ม้าและปิ่น(ก้านกล้วย)” ที่สร้างจากวัสดุธรรมชาติ อันสื่อความถึงคำสอน ความรักและกำลังใจจากบุพการี เป็นพาหนะและอาวุธประจำใจ เพื่อใช้ต่อสู้กับอุปสรรคขวากหนาม ปัญหาที่คืออุปสรรคของชีวิตในเมืองต่างจากยักษ์ในนิทานพื้นบ้าน แต่เป็นมนุษย์ที่เรียกว่า “ยักษ์ทุรยุค” ซึ่งกักขังผู้คนไว้ด้วยจักรกลอันแข็งแกร่งต่าง โดยปราศจากเยื่อใยของมิตรไมตรีระหว่างมนุษย์

ในบท “**เจ้าต้นกล้วยไปรบ**” (52-54) กวีเลือกใช้คำว่า “เจ้าต้นกล้วย” ซึ่งเป็นหน่ออ่อนของต้นข้าวที่ต้องย้ายไปปลูกและเติบโตในแหล่งใหม่ มาใช้แทนลูกหลานชาวนาที่ยังอ่อนวัย และด้อยประสบการณ์ แต่จำต้องจากถิ่นไปใช้ชีวิตในเมืองหลวง นอกจากนี้กวียังใช้ “นกทุ่ง” เป็นสัญลักษณ์แทนคนชนบทที่เติบโตมาท่ามกลางความเรียบง่ายและมีอิสระเสรี แต่เมื่อพลัดหลงสู่ “ไพรเถื่อน” หรือเมืองหลวงที่เต็มไปด้วยอันตรายรอบด้าน และมี “บ่วงแร้ว” อันหมายถึง สิ่งที่ยึดกักกันจำกัดสิทธิเสรีภาพหรือโอกาสของคนชนบท สภาวะที่เลวร้ายของสังคมเมืองเช่นนี้จะส่งผลให้การรอคอย “นกทุ่ง” คิณสุกอันเป็นการรอคอยที่ไร้จุดหมาย

ในบท “เจ้าสาวใบตอง” (56-57) ไพรวิรินทร์แสดงให้เห็นวิถีชีวิตชนบทที่ดำรงอยู่อย่างสมถะพอเพียงและตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติ โดยใช้ “เจ้าสาวใบตอง” เป็นสัญลักษณ์แทนธรรมชาติอันบริสุทธิ์ซึ่งงดงามและวัฒนธรรมที่ดำรงในชนบท ที่ต้องแปรเปลี่ยนไปเนื่องจากการรุกร้าด้วยความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งไพรวิรินทร์ใช้ “เจ้าสาวพลาสติก” แทนวิถีชีวิตแบบสังคมเมืองที่ห่างไกลจากธรรมชาติ ด้วยการยึดถือลัทธิบริโภคนิยมที่เน้นความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิต ส่วนบทประพันธ์ “รอยร่ำรวยของข้าวค้ำและผักแว่น” (46-47) กวีใช้ “ข้าวค้ำ” และ “ผักแว่น” เป็นสัญลักษณ์แทนทรัพย์สินอันเป็นผลผลิตจากแผ่นดินที่สามารถแบ่งปันกันได้อย่างความรัก ความเมตตาปราณี และความพอเพียงที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในวัฒนธรรมชนบท นอกจากนี้ในบท “ไหมแท้ที่แม่ทอ” (74-77) กวีใช้การทอผ้าแต่ละขั้นตอนด้วยความละเอียดอ่อน เป็นสัญลักษณ์แทนการเลี้ยงดูลูกด้วยจิตวิญญาณ ส่วน “ไหมแท้” ก็คือลูกที่สามารถสืบต่อตำนานคำสอนจากผู้เป็นแม่ เพื่อถ่ายทอด “ผ้าชีวิตผืนใหม่” อันหมายถึงคนรุ่นถัดไปให้สามารถคงความเป็น “ไท” จากความชั่วร้ายทั้งปวง

เมื่อกกล่าวถึงวิถีชีวิตในสังคมเมืองพบว่า กวีมักสื่อให้เห็นถึงความทันสมัยเจริญเติบโต ความสับสนวุ่นวาย และอันตรายที่มีอยู่รอบด้าน ดังเช่นในบท “ม้าก้านกล้วย 3” (34-36) กวีสื่อให้เห็นว่าการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการผลิต เป็นสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลให้คนชนบทที่ด้อยความรู้ ด้อยประสบการณ์ หรือที่กวีใช้สัญลักษณ์ว่า “ม้าเล็ก” ต้องประสบกับความทุกข์อย่างแสนสาหัส เนื่องจากถูกตัดสิทธิและโอกาสในการทำงาน ต้องมาล้มตายพ่ายแพ้แก่ “ม้ายนต์” และ “ม้าใหญ่” อันหมายถึงเครื่องจักรกลสมัยใหม่ ข้อความในบท “นักฝันแห่งมีนาคม” (112-115) ที่ว่า “สัตว์กลยนต์เหล็กตะลอนสัตว์เลือดเนื้อจระเข้ สุ่มเสี่ยงเคียงคอนกรีตคา” นั้นแสดงให้เห็นวิถีชีวิตในสังคมเมืองในยามค่ำคืนที่เต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวาย “สัตว์กลยนต์เหล็ก” แทนรถยนต์ที่วิ่งไปมาบนท้องถนนยามค่ำคืน ส่วน “สัตว์เลือดเนื้อ” หมายถึงผู้คนที่เดินเท้าร้อนเร่ไปตามท้องถนนในยามค่ำคืนอย่างไร้จุดหมาย

ไพรวิรินทร์ชี้ให้เห็นว่านอกจากธรรมชาติจะทำหน้าที่เกื้อกูลชีวิตมนุษย์และปลูกฝังคุณธรรมแก่นมนุษย์ ในบทประพันธ์ “อารมณ์กรุงเทพ” (92-99) กวียังแสดงบทบาทของธรรมชาติในการชำระล้างจิตใจมนุษย์ให้บริสุทธิ์ผ่องใส โดยใช้แม่น้ำ “เจ้าพระยา” และ “พิรุณชาติ” เป็นสัญลักษณ์แทนการชำระล้างความสกปรก

และดับไฟภายในจิตใจมนุษย์ เพื่อให้ “ดวงใจสลายติมีรักริน” และ “เพื่อแผ่นดิน
ดำรงไทไม่พ่ายพัง”

สรุป

สรุปได้ว่า **ม้าก้านกล้วย** ของไพโรจน์ ชาวงาม ซึ่งเขียนขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2532-2538 เป็นตัวแทนของโลกทัศน์ของกวีอันสร้างสมขึ้นจากประสบการณ์ชีวิต และการร่วมรับรู้การต่อสู้ของผู้คนในยุคพัฒนาเศรษฐกิจ กวีได้นำเสนอปัญหาที่คนชนบทต้องเผชิญ คุณค่าในวัฒนธรรมชนบท พร้อมกับชี้ให้เห็นถึงอุดมคติในชีวิต ในแก้ปัญหาไพโรจน์อาศัยพลังวรรณศิลป์กระตุ้นให้ผู้อ่านตระหนักถึงผลกระทบจากการพัฒนาที่ผิดทิศทาง จนกระทั่งการมุ่งสร้างความเจริญทางวัตถุได้สร้างความเสื่อมโทรมให้แก่สิ่งแวดล้อมและจริยธรรมของมนุษย์ อีกทั้งยังก่อให้เกิดภาวะความล้มสลายของสังคมเกษตรกรรมชนบท อันเป็นเส้นเลือดใหญ่ของประเทศ ในขณะที่เดียวกันเขาได้ชี้แนวทางแก้ปัญหาโดยอ้อม นั่นคือ การรักษาและกอบกู้คุณค่าทางจิตวิญญาณซึ่งเป็นคุณค่าที่แท้จริง ซึ่งกวีเชื่อว่ายังคงหลงเหลืออยู่ในสังคมชนบท เห็นได้ว่าเพื่อจะสื่อสารเนื้อหาของบทประพันธ์ซึ่งมีความซับซ้อน กวีได้พยายามสร้างความประสานกลมกลืนระหว่างรูปแบบและเนื้อหา ความเข้มข้นทางอารมณ์ และพลังทางปัญญาที่แฝงเร้นอยู่ในเนื้อหาของงานชิ้นนี้มีความเชื่อมโยงกับกลวิธีการสื่อสาร อันได้แก่ การใช้ประโยชน์จากฉันทลักษณ์ คำ กลุ่มคำและประโยค อีกทั้งภาพพจน์และสัญลักษณ์ เป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบโลกทัศน์ในรวมบทกวีนิพนธ์ ม้าก้านกล้วย ของไพโรจน์ ชาวงาม กับโลกทัศน์ในรวมบทกวีนิพนธ์ร่วมสมัยของกวีท่านอื่น ซึ่งมีภูมิหลังใกล้เคียงหรือแตกต่างกัน เพื่อพิจารณาว่ากวีร่วมสมัยแต่ละท่านมีการมองโลกและชีวิตที่สอดคล้องหรือแตกต่างกันอย่างไร และผลงานของกวีเหล่านี้มีพลังทางปัญญาและพลังทางวรรณศิลป์อย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- ไพโรรินทร์ ขาวงาม. 2547. **ม้าก้านกล้วย**. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพฯ: แพรว.
- วรรณะ หนูหมื่น. 2545. “จินตภาพในรวมบทกวีนิพนธ์มือนั้นสีขาวของศักดิ์สิริ มีสมสืบ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สำเนา)
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. 2544. **วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ธรรมชาติ.
- ศรีศักร วัลลีโกดม. 2544. **พัฒนาการทางสังคม - วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานয়กรฐมนตรี. 2538. **สังคมไทย ในภาวะปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต (พ.ศ.2535-2550)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. 2547. “ม้าก้านกล้วย นิราศแรมร้างจากฝัน,” ใน **25 ปี ซีไรต์ รวมบทวิจารณ์คัดสรร**, หน้า 504-520. กรุงเทพฯ: สมาคมภาษา และหนังสือในพระบรมราชูปถัมภ์.